

В І Д Г У К

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ Романенко Оксани Вікторівни на дисертацію Сняtkової Тетяни Миколаївни «Профілактика синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з дитячим церебральним паралічем», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Гуманістична спрямованість національних стратегій української держави передбачає забезпечення захисту та підтримки індивідуального розвитку осіб з особливими потребами, створення умов для їхньої інтеграції в суспільство. Важливою умовою цього процесу є психологічний супровід на ранніх етапах розвитку дитини, доки несприятливі чинники її розвитку не закріпилися, як провідні. Особливо вразливою у цьому відношенні є категорія дітей з церебральним паралічем, оскільки діагностика органічних порушень у ранньому віці супроводжується лікувальними заходами, які ускладнені формуванням синдрому госпіталізму. Його негативний вплив на подальший розвиток дитини обумовлює необхідність розроблення системи профілактичних заходів, що засвідчує безсумнівну актуальність дисертаційного дослідження Сняtkової Т.М.

Закономірним є зв'язок рецензованої роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри спеціальної психології та медицини факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова і є складовою наукового напрямку «Зміст освіти, форми, методи і засоби підготовки вчителів». Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол від 27 лютого 2020 року № 9).

Методологічний апарат дослідження засвідчує належний рівень наукової підготовленості дисертантки. Об'єкт, предмет та завдання дослідження чітко визначені, логічно і структурно узгоджені. Мета і завдання дослідження відповідають темі роботи. Усі положення наукової новизни логічно співвідносяться із визначеними завданнями дослідження. Завдання роботи за змістом спрямовані на

всебічне опрацювання проблеми, засвідчують логічність та послідовність основних етапів дослідження.

Вибір методів дослідження забезпечив досягнення мети і реалізацію поставлених завдань. Організаційно-методичні засади проведеного дослідження розкрито повною мірою та на достатньому фаховому рівні. Кількісний і якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано, коректно.

Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної інтерпретації.

Дисертаційне дослідження Сняtkової Т.М. «Профілактика синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з дитячим церебральним паралічем», має чітку структуру: дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (всього – 147 найменувань, з них 12 – іноземною мовою), 2 додатків. Загальний обсяг дисертації становить – 255 сторінок, обсяг основного тексту – 186 сторінок. Робота містить 21 таблицю та 14 рисунків. Робота відповідає вимогам академічної доброчесності.

Основні результати дослідження викладено у 8 публікаціях, із них: 6 статей – у наукових фахових виданнях України, включених до категорії Б; 1 стаття – у міжнародному періодичному фаховому виданні (Польща); 1 стаття у міжнародній колективній монографії (Німеччина); 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій (1 публікація у збірнику матеріалів міжнародної конференції, 1 публікація у збірнику матеріалів всеукраїнської конференції з міжнародною участю, 4 публікації у збірниках матеріалів всеукраїнських конференцій).

Опрацювання великої кількості першоджерел, розробка методологічного апарату дослідження, грамотне планування та проведення складного багатоетапного експерименту дало змогу дисертантці сформулювати наукову новизну цієї роботи, а саме: вперше у вітчизняній науці здійснено ґрунтовний

науково-теоретичний аналіз сутності синдрому госпіталізму та емпірично досліджено його прояви в дітей раннього віку з церебральним паралічем; запропоновано операціоналізоване визначення синдрому госпіталізму, що дало змогу визначити параметри емпіричного дослідження; розроблено програму та методи дослідження синдрому госпіталізму в дітей раннього віку з ДЦП; виділено варіанти перебігу синдрому госпіталізму в ранньому віці; обґрунтовано, апробовано та здійснено оцінку ефективності системи профілактики синдрому госпіталізму в цієї категорії дітей.

За змістом завдань дисертаційне дослідження є теоретико-експериментальним. Авторкою здійснено роботу, спрямовану на проектування основних положень загальної теорії госпіталізму на потреби спеціальної освіти. Основними здобутками теоретичного етапу дослідження стали системний опис синдрому госпіталізму на основі аналізу медико-психолого-педагогічних концепцій; аналіз механізмів його виникнення, які пояснюються через теорію прив'язаності (Дж. Боулбі) та теорію об'єктних відносин (Д. Віннікот); здійснено феноменологізацію та категоризацію поняття синдрому госпіталізму. Ґрунтовний теоретичний аналіз дав змогу не лише розробити модель емпіричного дослідження, але й забезпечити його процесуальний аспект, що було реалізовано через проведення лонгітуду та опис основних психологічних механізмів формування синдрому госпіталізму в дітей з церебральним паралічем.

На основі визначених положень розроблено організаційно-методичні засади експериментального вивчення синдрому госпіталізму у дітей з церебральним паралічем. Слід відзначити чіткий опис процедури дослідження, з використанням широкого спектру методів: клінічних, метричних, антропометричних, психометричних та психолого-педагогічних. Вагома кількість показників психосоціального розвитку дитини з церебральним паралічем обумовили необхідність застосування факторного аналізу, який був проведений у кілька етапів та дав змогу проаналізувати вікові особливості дітей з ДЦП залежно від віку та від соціальних умов; визначити варіанти перебігу синдрому госпіталізму:

невротичного, тривожного, депресивного, моторно-рухового; представити психологічні маркери кожного з цих варіантів.

На підставі визначених варіантів перебігу синдрому госпіталізму теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально апробовано систему профілактики синдрому госпіталізму в дітей раннього віку з ДЦП. Відповідно до мети й завдань дослідження розроблено систему заходів профілактики синдрому госпіталізму в дітей раннього віку з ДЦП, у якій виокремлено напрями, умови та сфери реалізації заходів первинної, вторинної і третинної профілактики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні системи заходів профілактики синдрому госпіталізму в дітей раннього віку з ДЦП у роботу фахівців багатопрофільної команди, які працюють з дітьми даної категорії в умовах їх перебування в медичних закладах і закладах для дітей, позбавлених батьківського піклування.

Висновки роботи сформульовано чітко та лаконічно, відповідають поставленим завданням дослідження. В них представлені загальні досягнення дисертантки та її внесок у вирішення зазначеної наукової проблеми.

Дисертація виконана державною мовою. Стиль дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також відзначається логічністю, послідовністю, системністю, обґрунтованістю. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданням дослідження. Додатки та список використаних джерел оформлені згідно зі встановленими вимогами та містять необхідну довідкову інформацію. Текст анотації відповідає основному змісту дисертації.

До безперечних переваг дисертації можна віднести:

- Чітку структурованість роботи, що дозволила авторці розглянути предмет дослідження з позицій медико-психолого-педагогічних концепцій та на цій основі визначити параметри дослідження.
- Валідний методичний інструментарій як на констатувальному, так і формуальному етапах дослідження.

- Здатність дисертантки до ретельного опрацювання і детальної інтерпретації емпіричного матеріалу із застосуванням методів математичної статистики, коректного тлумачення результатів, великої кількості ілюстративного матеріалу.

- Дослідженню притаманна виражена наукова новизна; висновки дисертації свідчать про різнобічне опрацювання проблеми, здатність до обґрунтованої інтерпретації емпіричних фактів і систематизованого їх представлення, які дають змогу діагностувати показники нервово-психічного і психомоторного, сенсорного, мовленнєвого, розумового, соціального розвитку дітей даної категорії в умовах госпіталізму.

- Результати дисертаційного дослідження мають безсумнівну практичну значущість. Вони можуть бути застосовані у психологічній просвіті та у психокорекційній роботі, спрямованій на профілактику формування синдрому госпіталізму у дітей з ДЦП.

Водночас дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні положення, що дає підстави для висунення таких зауважень:

1. Залишається відкритим питання щодо змішення змінних у процесі обстеження даної категорії дітей, які можуть бути як наслідком розвитку дитини в умовах ДЦП, так і проявами синдрому госпіталізму.

2. Описані у дисертації варіанти синдрому госпіталізму містять окремі ідентичні маркери, що утруднює їх практичну діагностику та розроблення чітко окресленої типології порушень.

3. Цілі дослідження не передбачали встановлення зв'язку між формою ДЦП та типом госпіталізму. Потребує пояснення відмова авторки від такого параметру, оскільки локалізація органічного ураження безпосередньо впливає на психічний розвиток дитини.

4. Окрім ставлення батьків до діагнозу ДЦП, представляють інтерес їх певні особистісні якості, які можуть безпосередньо впливати на розвиток дитини. Чи враховувався цей чинник у психопрофілактичній роботі з батьками?

Наведені вище зауваження не зменшують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження Сняtkової Т.М. Певною мірою вони доповнюють об'єктивну характеристику практичної складності та значущості проблеми, що була вирішена в ході проведеного дослідження, підкреслюють внесок дисертантки у розвиток спеціальної освіти в Україні.

Висновок: Загалом, робота Сняtkової Тетяни Миколаївни «Профілактика синдрому госпіталізму у дітей раннього віку з дитячим церебральним паралічем» є оригінальним цілісним науковим дослідженням, результатом самостійної дослідницької роботи авторки. Дисертація виконана на високому теоретичному та емпіричному рівні, містить нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності сприяють вирішенню проблеми оптимізації психосоціального розвитку цієї категорії дітей. Зміст дисертаційної роботи відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта, задовольняє вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» і «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

Оксана РОМАНЕНКО

